

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
Факультет психології та соціальної роботи
*Кафедра загальної психології
і психологічного консультування*

ПСИХОЛОГІЧНА РОБОТА З ЗАЛЕЖНОСТЯМИ: КОНСУЛЬТУВАННЯ, ПСИХОТЕРАПІЯ

Методичні рекомендації

до спеціального курсу
«Психологічна робота з залежностями:
консультування, психотерапія»
для здобувачів
другого (магістерського) рівня вищої освіти
за спеціальністю 053 «Психологія»

Одеса
2023

УДК 615.851(072)
П863

Укладач

Т. Д. Мостова, кандидат психологічних наук, викладач кафедри загальної психології і психологічного консультування Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

Рецензенти:

З. О. Кіресва, доктор психологічних наук, професор, завідувачка кафедри загальної психології і психологічного консультування Одеського національного університету імені І. І. Мечникова;

Н. В. Родіна, доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри диференціальної і спеціальної психології Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

Рекомендовано вченою радою факультету психології та соціальної роботи ОНУ імені І. І. Мечникова (*протокол № 1 від 20 вересня 2023 р.*)

Психологічна робота з залежностями: консультування, психотерапія : метод. рекомендації до спеціального курсу «Психологічна робота з залежностями: консультування, психотерапія» для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 053 «Психологія» / укладач Т. Д. Мостова. — Одеса, 2023. — 24 с.

У методичних рекомендаціях розкривається програма курсу, даються вказівки для опанування лекційним матеріалом психологічного напрямку, рекомендації допомагають при підготовці до відповідей на практичних заняттях, оформленні робіт при самостійному виконанні завдань.

УДК 615.851(072)

© Мостова Т. Д., укладання, 2023

© Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, 2023

ЗМІСТ

Загальні відомості.....	5
Зміст та структура навчальної дисципліни.....	8
Теми практичних занять.....	12
Самостійна робота.....	13
Методи навчання та контролю.....	14
Питання для підсумкового контролю.....	18
Рекомендована література.....	22

ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ

Методичні рекомендації з курсу «Психологічна робота з залежностями: консультування, психотерапія» розроблені на кафедрі загальної психології і психологічного консультування ОНУ імені І.І. Мечникова на основі освітньо-професійної програми підготовки здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 053 «Психологія» відповідно до навчального плану для спеціальності 053 «Психологія». Згідно з навчальним планом «Психологічна робота з залежностями: консультування, психотерапія» є дисципліною вибіркового циклу і її вивчення здійснюється на 1-му курсі другого (магістерського) рівня вищої освіти.

Актуальність даного курсу

Сучасне українське суспільство перебуває в ситуації глибокої кризи та надзвичайно високих темпів трансформації всіх своїх структур. Одним із наслідків цих змін є зростання кількості осіб, залежних від психоактивних речовин. Залежна поведінка сьогодні є проблемою значної кількості населення розвинених країн. Збільшення кількості залежних на наркоманію відбувається як за рахунок осіб, які тільки почали систематично вживати психоактивні речовини, так і у зв'язку з недостатньою ефективністю психотерапії. Саме тому курс «Психологічна робота з залежностями: консультування, психотерапія» є актуальним та має велике практичне значення.

Вивчення навчальної дисципліни «Психологічна робота з залежностями: консультування, психотерапія» спрямоване на формування у студентів цілісного уявлення про проблему залежностей у сучасному суспільстві. Засвоєння курсу передбачає не тільки ознайомлення з теоретичними основами психології залежної поведінки, самостійну роботу студентів з науковою літературою, а й опанування вміннями та навичками, необхідними для надання психологічної допомоги клієнтам з залежною поведінкою. В основу курсу покладено сучасні дослідження залежної поведінки та світовий досвід досягнень в області консультування та психотерапії різних видів залежностей.

Мета навчальної дисципліни «Психологічна робота з залежностями: консультування, психотерапія» *полягає в*, формуванні у здобувачів теоретичних знань та практичних навичок, необхідних для професійної роботи з клієнтами, які страждають на хімічні та нехімічні (поведінкові) залежності.

Основні **завдання** курсу:

- надати уявлення щодо психології залежності як самостійної проблематики у психології;

- ознайомитись з основними напрямками та видами психологічної роботи із залежною поведінкою особистості;

- ознайомити студентів зі світовим досвідом досягнень у галузі профілактики та терапії різних видів залежностей, що спирається на сучасні психологічні та психотерапевтичні методи.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати:

- теоретичні підходи щодо чинників та механізмів формування залежностей;

- основи психології особистості залежних;

- основні прийоми психологічного консультування психологічних залежностей;

- принципи діагностики та психотерапевтичної інтервенції на різних етапах перебігу залежності;

вміти:

- диференціювати різні форми залежної поведінки;

- проводити психологічну діагностику залежних;

- застосовувати прийоми психологічного консультування з залежними клієнтами;

- проводити консультування щодо профілактики та позбавлення шкідливих звичок;

- проводити тренінги серед учнівської та студентської молоді щодо профілактики адиктивної поведінки;

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовний модуль 1. Теоретико-методологічні основи психологічної роботи з залежностями.

Тема 1. Предмет, цілі та завдання курсу «Психологічна робота з залежностями: консультування, психотерапія».

Актуальність та соціальна значущість проблеми вивчення психології залежностей та психологічної роботи з залежностями. Історичний ракурс розгляду досліджень залежностей. Сучасний погляд на залежності та психологічну роботу з залежностями.

Тема 2. Моделі та теоретичні підходи розгляду залежностей.

Поняття залежності та види залежної поведінки. Міжособистісна залежність як первинна форма залежності. Розвиток первинної залежності в онтогенезі людини: потреба у залежності у концепціях Е. Фромма, Дж. Боулбі та М. Ейнсуорт. Залежність як норма і патологія. Моделі адикцій (моральна, медична, кримінальна, симптоматична, психоаналітична, системно-особистісна, біопсихосоціальна). Теоретичні підходи до розуміння причин залежності: біхевіористичний, психоаналітичний, когнітивний, гуманістичний, патопсихологічний, психогігієнічний.

Тема 3. Психологічна діагностика залежності.

Пошук критеріїв залежності. Проблема необхідних та достатніх ознак залежності. Основні риси залежної особистості. Поняття розладу особистості, диференційні критерії розладу особистості залежного типу за МКХ-10 та DSM-5. Особистісні розлади: параноїдний, шизоїдний, диссоціальний, емоційно-нестійкий, істеричний, ананкастний (обсесивно-компульсивний), тривожний, залежний. Співвідношення характерологічних особливостей і особистісних розладів. Самоушкоджуюча поведінка у залежних клієнтів (Self-Harm). Психоаналітична діагностика особистості залежного за Ненсі Мак-Вільямс. Операціоналізована психодинамічна діагностика (ОПД) – діагностичний інструмент психоаналізу та психоаналітичної психотерапії, який

поєднує якісне розуміння та кількісне вимірювання персональної історії, динаміки стосунків і конфліктів, механізмів формування симптоматики клієнтів. Біопсихосоціальна модель діагностики і побудова стратегії терапії.

Змістовний модуль 2. Психологічна робота з залежностями

Тема 4. Основи консультативної та мотиваційної роботи з залежними клієнтами

Основи психологічного та мотиваційного консультування залежних клієнтів: основні техніки психологічного консультування, емпатичне і рефлексивне, активне слухання, особливості консультування залежних клієнтів, мотиваційне інтерв'ювання.

Модель позитивних змін Прохазки, ДіКліємете, Норкрос. Модель структурної мотивації Ялгонського.

Комплексна модель мотивування залежних клієнтів. Підходи і техніки мотиваційного консультування на різних етапах роботи.

Тема 5. Психотерапія залежностей: перший, другий та третій етапи.

Стратегії та моделі терапії залежностей (КПТ, гуманістична, психодинамічна парадигма). Інтегративний підхід в терапії залежностей. Мотиваційна робота з залежними і співзалежними клієнтами; робота з сімейної системою. Моделі реабілітації та робота фахівця в реабілітаційному центрі. Основні принципи та техніки психодрами, символдрами, арт-терапії, тілесноорієнтованої терапії в роботі з залежностями. Індивідуальна і групова психологічна робота з залежними клієнтами на різних етапах терапії.

Перший етап психотерапії залежностей: психологічна стабілізація, тренінг емоційної грамотності, щоденник самоаналізу (1-й ступінь), мотиваційно-аналітичні завдання, тренінг комунікації, дискусійні групи, арт-терапія, фільмотерапія, бібліотерапія. Другий етап психотерапії залежностей. Третій етап психотерапії залежностей. Практичні навички роботи з депресивними, тривожними розладами, ПТСР в синдромі залежностей.

Особливості роботи з гемблінгом. Основи роботи з розладами харчової поведінки, любовні та сексуальні розлади, компульсивною поведінкою та

іншими нехімічними адикціями.

Тема 6. Психологічні аспекти профілактики залежностей.

Загальні поняття і принципи організації профілактичної роботи. Сучасні напрямки профілактики адиктивної поведінки. Класифікація видів профілактики, цілі, завдання. Первинна, вторинна та третинна профілактика, їх характеристика. Загальна та спеціальна профілактика. Завдання профілактичної діяльності. Різновиди підходів до профілактики залежностей. Концептуальні моделі профілактики наркоманії у підлітків. Основні напрями профілактичної роботи. Технології профілактики. Профілактика рецидива.

Основні форми профілактичної роботи: організація соціального середовища; інформування; соціальне навчання; організація альтернативної діяльності; організація здорового способу життя; активізація особистісних ресурсів; мінімізація негативних наслідків залежної поведінки. Прихопрофілактична робота з урахуванням вікових особливостей особистості. Особистісно-центровані програми профілактики.

ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Тема 1. Предмет, цілі та завдання курсу «Психологічна робота з залежностями: консультування, психотерапія».

Питання для обговорення

1. Психологічна робота з залежностями: консультування, психотерапія як міждисциплінарна галузь наукового знання.
2. Розкрийте сутність, критерії та зміст понять «залежність» та «залежна поведінка».
3. Охарактеризуйте концептуальні моделі розвитку залежної поведінки.
4. Транс-теоретична модель Prochaska, DiClemente.
5. Назвіть поширені об'єкти та відповідні їм форми залежної поведінки.
6. Етапи формування залежності як хвороби.

Практичне завдання

1. Класифікація нехімічних (поведінкових) залежностей у сучасній літературі та підготувати детальний опис: нервова анорексія; булімія; сексуальна адикція; гемблінг; комп'ютерна залежність (кібер-адикція); трудової залежності; спортивна залежність; релігійна залежність; технологічні залежності (інтернет-залежність, залежність від мобільних телефонів, телебачення); шопінг-адикція; фанатизм; адикція стосунків; міжособистісна залежність; залежність у подружніх стосунках; залежна любов; токсична любов, любов-манія, любов-залежність, любов-прихильність та інше.

Література

1. Мостова Т.Д. Психологія адиктивної поведінки: методичний посібник /Т.Д. Мостова // Одеса: Астропринт – 2022. – 66 с.

Тема 2. Моделі та теоретичні підходи розгляду залежностей.

Питання для обговорення

1. Пошук критеріїв залежності.
2. Залежність як норма і патологія.
3. Залежність і адикція: співвідношення понять.
4. Міжособистісна залежність як первинна форма залежності.
5. Розвиток первинної залежності в онтогенезі людини: потреба у залежності у концепціях Е. Фромма, Дж. Боулбі та М. Ейнсуорт.
6. Класифікація психоактивних речовин (різні підходи).

Практичне завдання

1. Напишіть есе на тему "Я і моя залежність".
2. Проаналізуйте на знайомому прикладі з життя або з літературного твору етапи формування особистості, що передують розвитку залежності.

Література

1. Соціально-психологічні аспекти ресоціалізації осіб з девіантною поведінкою (методичні рекомендації) // Психологічні механізми ресоціалізації осіб з девіантною поведінкою в умовах суспільних змін : монографія /

Максимова Н. Ю., Грись А. М., Манілов І.Ф., Литвинчук Л.М., Рябовол Т.А., Філоненко Л.А., Максим О.В., Щербина-Прилука В.М.; за ред. Н. Ю. Максимової. К.: Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2018. С.216-256.

Тема 3. Психологічна діагностика залежності.

Питання для обговорення

1. Основні риси залежної особистості.
2. Психологічні особливості наркозалежної особистості.
3. Діагностика особистісних властивостей (особливостей чи акцентуацій характеру), копінг стратегій, механізмів психологічного захисту.
4. Діагностика типу ставлення до залежності.
5. Діагностика наявності заперечення залежності та опір психотерапії.
6. Виявлення провідних психологічних захистів.
7. Психоаналітична діагностика особистості залежного за Ненсі Мак-Вільямс.
8. Невротична структура особистості клієнта: діагностика, особливості психологічної роботи.
9. Межова структура особистості клієнта: діагностика, особливості психологічної роботи.
10. Психотична структура особистості клієнта: діагностика, особливості психологічної роботи.
11. Операціоналізована психодинамічна діагностика (ОПД)
12. Біопсихосоціальна модель діагностики і побудова стратегії терапії.
13. Виявлення цілей психотерапевтичних впливів. Формування цілей та методів психотерапії.

Практичне завдання

1. Створіть психологічний портрет залежної особистості.
2. Навчання збору анамнестичних відомостей (спадковість, ранній розвиток, особливості сімейних відносин, стратегій виховання, пубертатний криз,

психосексуальний розвиток, особливості мотивації формування залежності, перебіг, етапи хвороби).

3. Проведіть рольову гру “Перша зустріч з клієнтом” в тріаді (психолог-клієнт-спостерігач) та запротоколюйте.

Література

1. Кочарян А. С. Особливості "Я"-концепції наркозалежної особистості / А. С. Кочарян, М. В. Савіна, В. В. Слюсар, М. А. Антонович. Медична психологія. 2018. Т. 13, № 2. С. 66-71. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mpsl_2018_13_2_17.
2. Мостова Т.Д. Психологія адиктивної поведінки: методичний посібник /Т.Д. Мостова // Одеса: Астропринт – 2022. – 66 с.
3. Соціально-психологічні аспекти ресоціалізації осіб з девіантною поведінкою (методичні рекомендації) // Психологічні механізми ресоціалізації осіб з девіантною поведінкою в умовах суспільних змін : монографія / Максимова Н. Ю., Грись А. М., Манілов І.Ф., Литвинчук Л.М., Рябовол Т.А., Філоненко Л.А., Максим О.В., Щербина-Прилука В.М.; за ред. Н. Ю. Максимової. К.: Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2018. С.216-256.

Тема 4. Основи консультативної та мотиваційної роботи з залежними клієнтами.

Питання для обговорення

1. Комплексний підхід в терапії залежностей (біологічна компонента, психологічна компонента, соціотерапія).
2. Загальні принципи психологічної роботи з залежними.
3. Особливості психологічної роботи з нехімічними залежностями.
4. Особливості психологічної роботи з хімічними залежностями: алкоголізм, наркоманія, токсикоманія.
5. Особливості психологічної роботи з харчовими залежностями.
6. Особливості роботи з гемблінгом.

7. Особливості психологічної роботи з інтернет залежними.
8. Особливості психологічної роботи з емоційними залежностями.
9. Основи консультативної та мотиваційної роботи з нехімічними залежними.
10. Практичні навички роботи з депресивними, тривожними розладами, ПТСР в синдромі залежностей.
11. Особливості психологічної роботи з самоушкоджуючою поведінкою у залежних клієнтів (Self-Harm).
12. Комплексна модель мотивування залежних клієнтів.

Практичне завдання

1. Навчання методам подолання психологічних захистів (емоційно-когнітивні та сугестивні та техніки).
2. Техніки формування мотивації на психологічну роботу.
3. Особливості встановлення правил роботи та заключення контракту з клієнтом (рольова гра “Запит та Контракт”, аналіз відеороликів)

Література

1. Психіатрія і наркологія : підручник / В.Л. Гавенко, В.С. Бітенський, В.А. Абрамов та ін. ; за ред. В.Л. Гавенка, В.С. Бітенського. — 2-ге вид., переробл. і допов. — К. : ВСВ "Медицина", 2015. — 512 с.
2. Фільц А. А., Сєдих К. В. Ритуал лікування як технологія психологічної реабілітації осіб з хімічною залежністю. Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Психологія 60. 2019 р. С. 231-247. <https://doi.org/10.34142/23129387.2019.60.13>URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnpu_psykhol_2019_60_15.

Тема 5. Психотерапія залежностей: перший, другий та третій етапи.

Питання для обговорення

1. Особливості індивідуальної психологічної роботи з залежними клієнтами на різних етапах терапії.
2. Особливості групової психологічної роботи з залежними клієнтами на різних етапах терапії.

3. Основи психологічного консультування залежних клієнтів.
4. Особливості консультування залежних клієнтів.
5. Мотиваційне інтерв'ювання.
6. Підходи і техніки мотиваційного консультування на різних етапах роботи.
7. Мотиваційна робота з залежними і співзалежними клієнтами; робота з сімейної системою.
8. Стратегії та моделі терапії залежностей (КПТ, гуманістична, психодинамічна парадигма).
9. Інтегративний підхід в терапії залежностей.
10. Основні принципи та техніки арт-терапії, в роботі з залежними клієнтами.
11. Основні принципи та техніки психодрами в роботі з залежними.
12. Основні принципи та техніки символдрами в роботі з залежними.
13. Цілі-мішені терапії залежностей у символдрамі (прояснення прихованих мотивів гри, аналіз відносин з навколишнім світом, реконструкція життєвих цілей та формування нових життєвих цілей). Особливості образів, що переживаються, на різних етапах перебігу залежності. Інтерпретація образів, що продукуються.
14. Основні принципи та техніки тілесноорієнтованої терапії в роботі з залежностями. Тілесно-орієнтована терапія у корекції олекситимії.
15. Навчання практичним технікам транзактного аналізу у терапії залежностей.
16. Перший етап психотерапії залежностей.
17. Другий етап психотерапії залежностей.
18. Третій етап психотерапії залежностей.
19. Сугестивні методи терапії адиктивної поведінки. Етичні основи сугестивної терапії Директивний та недирективний гіпноз. Навчання технік приєднання до пацієнта.
20. Імажинальна терапія, терапія негативними образами.
21. Техніки НЛП у терапії залежностей (покроковий рейфремінг, техніки «змаху»).

22. Цілі-мішені сугестивної терапії залежностей (виведення з трансу азартної гри, відділення патологічного «Я» гравця, реконструкція особистості).

23. Аутотренінг, основи саморегуляції. Переваги та недоліки сугестивної терапії. Аналіз помилок психотерапевта.

24. Основні процедури гештальт-терапії у роботі з залежними клієнтами (розширення усвідомлення, інтеграція протилежностей, посилення уваги почуття, робота з мріями, прийняття відповідальності він).

25. Цілі-мішені гештальт терапії залежностей (повернення в реальність, прояснення функції та інтеграція протилежностей, відокремлення фантазій від мрії, «приземлення» мрії).

26. Емоційно – когнітивна терапія. Техніки АВС Методи запобігання зриву.

27. Групові методи терапії залежної поведінки. Динаміка групи.

28. Громадський рух взаємодопомоги "Анонімні алкоголіки (гравці)" як метод групової терапії. Програма – 12 кроків.

Практичне завдання

1. Проведення діагностичного інтерв'ю: збір інформації про клієнта (рольова гра).
2. Основні техніки психологічного консультування.
3. Аналіз помилок психолога в роботі з залежними клієнтами.

Література

1. Капталан Н. М. Залежна поведінка особистості як проблема сучасної психології // Психологія та соціальна робота. - Вип. 1 (51). - 2020. - С.102 – 112.
2. Кочарян А. С. Особливості "Я"-концепції наркозалежної особистості / А. С. Кочарян, М. В. Савіна, В. В. Слюсар, М. А. Антонович. Медична психологія. 2018. Т. 13, № 2. С. 66-71. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mpsl_2018_13_2_17.
3. Максимова Н.Ю. Психологія девіантної поведінки: навч. посіб. К. Либідь, 2011. С. 338-389.

Тема 6. Психологічні аспекти профілактики залежностей.

Питання для обговорення

1. Сучасні напрямки психопрофілактики адиктивної поведінки.
2. Класифікація видів профілактики, цілі, завдання.
3. Первинна, вторинна та третинна профілактика, їх характеристика.
4. Різновиди підходів до профілактики залежностей.
5. Концептуальні моделі профілактики наркоманії у підлітків.
6. Основні напрями профілактичної роботи. Технології профілактики.
7. Профілактика рецидива.
8. Основні форми профілактичної роботи.

Практичне завдання

1. На основі вивченого теоретичного та практичного матеріалу розробити програму профілактики будь-якої форми адиктивної поведінки (алкоголізм, наркоманія, нервова анорексія, булімія, сексуальна адикція, гемблінг, комп'ютерна залежність (кібер-адикція), трудогольна залежність, спортивна залежність, шопінг-адикція, фанатизм, релігійна залежність та інші).

Література

1. Європейська навчальна програма з профілактики: посібник із науково обґрунтованої профілактики вживання психоактивних речовин для тих, хто ухвалює рішення, впливає на громадську думку та розробляє політику. - Лісабон: Європейський моніторинговий центр з наркотиків та наркотичної залежності, 2019. – 136 с.
2. Мостова Т.Д. Психологія адиктивної поведінки: методичний посібник /Т.Д. Мостова // Одеса: Астропринт – 2022. – 66 с.
3. Теорія та практика профілактичної роботи з дітьми, схильними до девіантної поведінки: український і міжнародний досвід : монографія / О. Янкович, О. Кікінежді, І. Козубовська, В. Поліщук, Г. Радчук та ін. Тернопіль: Осадца Ю.В., 2018. 300 с. URL: http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/12407/1/Yankovych_Kikinezhdi_Kol_mon.pdf

САМОСТІЙНА РОБОТА

Самостійна робота включає роботу з навчально-методичною літературою та виконання самостійних завдань: складання реферату, анотування наукових книг та статей, підготовку доповідей-презентацій та практичних завдань.

1 Психоаналітична діагностика особистості залежного за Ненсі Мак-Вільямс (реферат).

2 Біопсихосоціальна модель діагностики і побудова стратегії терапії (доповідь-презентація).

3 Комплексна модель мотивування залежних клієнтів. Підходи і техніки мотиваційного консультування на різних етапах роботи (доповідь-презентація), (анотація).

4 Основні принципи та техніки психодрами, символдрами, арт-терапії, тілесноорієнтованої терапії в роботі з залежностями (практичне завдання).

5 Індивідуальна і групова психологічна робота з залежними клієнтами на різних етапах терапії (практичне завдання).

6 Стратегії та моделі терапії залежностей (КПТ, гуманістична, психодинамічна парадигма) (доповідь-презентація).

Критерії оцінювання самостійної роботи

<i>Вид</i>	<i>Максим. К-сть балів</i>	<i>Критерії оцінювання навчальних досягнень</i>
Презентація	3	Відповідність змісту доповіді студента та оригінальність візуального представлення відповідному навчальному матеріалу.
Реферат	3	Вміння студента здійснювати аналіз, обґрунтовувати власну позицію, робити самостійні висновки та оформлювати їх. Здатність здійснювати узагальнення на основі опрацювання теоретичного

		матеріалу та відсутність помилок при оформленні цитування й посилань на джерела.
Анотування наукових книг та статей	2	Вміння студента стисло визначати ключові позиції, які викладені автором; продемонструвати дотримання лексичних, фразеологічних, граматичних і стилістичних норм української літературної мови.
Практична робота	2	Відповідність змісту роботи студента стосовно досліджуваного матеріалу та теми практичного заняття. На основі вивченого теоретичного та практичного матеріалу розробити індивідуальну і групову програму психологічної роботи з залежними клієнтами на різних етапах терапії.

Форма підсумкового контролю - залік. Залік виставляється за результатами роботи здобувача впродовж усього семестру. Підсумкова оцінка визначається як проста сума балів за результатами поточного контролю за 100-бальною шкалою.

Здобувач одержує підсумкову оцінку за залікову навчальну дисципліну, якщо за результатами поточного контролю він набрав 60 і більше балів.

Якщо за результатами поточного контролю здобувач набрав менше 60 балів, він повинен виконати залікове завдання і з урахуванням його результатів одержати відповідну кількість залікових балів із дисципліни.

Якщо за результатами поточного контролю здобувач набрав 60 і більше балів, проте хоче поліпшити свій підсумковий результат, він також може виконати залікове завдання і з урахуванням його результатів підвищити свою підсумкову оцінку з дисципліни.

Критерії оцінювання під час аудиторних занять

Оцінка	Критерії оцінювання навчальних досягнень
Відмінно (10 балів за тему)	Оцінюється робота студента, який у повному обсязі демонструє володіння навчальним матеріалом, методиками по кожній темі практикуму, вільно, самостійно працює з методиками та аргументовано робить висновки, рецензії на результати дослідження з кожної теми практикуму, вільно послуговується науковою термінологією, наводить аргументи на підтвердження власних думок, здійснює аналіз та робить висновки, залучає до підготовки як основну, так і додаткову літературу (монографії, періодичні видання, першоджерела, тощо).
Добре (8 балів за тему)	Оцінюється робота студента, який достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його викладає, послуговується науковою термінологією, залучає основну і додаткову літературу. Але при висвітленні деяких питань не вистачає достатньої глибини та аргументації, допускаються при цьому окремі неістотні неточності та незначні помилки.
Задовільно (7 балів за тему)	Оцінюється робота студента, який відтворює значну частину навчального матеріалу, висвітлює його основний зміст, виявляє елементарні знання окремих положень. Не здатний до глибокого, всебічного аналізу, допускає істотні неточності та помилки.
Незадовіль но з можливістю відпрацюван ня (6 балів за тему)	Оцінюється робота студента, який не володіє навчальний матеріалом у достатньому обсязі, проте фрагментарно, поверхово (без аргументації та обґрунтування) викладає окремі питання навчальної дисципліни.

ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Предмет, цілі та завдання курсу «Психологічна робота з залежностями: консультування, психотерапія».
2. Сучасний погляд на залежності та психологічну роботу з залежностями.
3. Поняття залежності та види залежної поведінки.
4. Міжособистісна залежність як первинна форма залежності.
5. Розвиток первинної залежності в онтогенезі людини: потреба у залежності у концепціях Е. Фромма, Дж. Боулбі та М. Ейнсуорт.
6. Залежність як норма і патологія.
7. Теоретичні підходи до розуміння причин залежності.
8. Основні моделі формування залежності.
9. Залежна особистість: концепція залежної особистості, розлад особистості залежного типу за МКХ-10.
10. Основні риси залежної особистості.
11. Психоаналітична діагностика особистості залежного за Ненсі Мак-Вільямс.
12. Невротична структура особистості.
13. Межова структура особистості.
14. Психотична структура особистості.
15. Біопсихосоціальна модель діагностики і побудова стратегії терапії.
16. Основи психологічного консультування залежних клієнтів.
17. Основні техніки психологічного консультування.
18. Особливості консультування залежних клієнтів.
19. Мотиваційне інтерв'ювання.
20. Модель позитивних змін Прохазки, ДіКліемете, Норкрос.
21. Модель структурної мотивації Ялтонського.
22. Комплексна модель мотивування залежних клієнтів.
23. Підходи і техніки мотиваційного консультування на різних етапах роботи.

24. Стратегії та моделі терапії залежностей (КПТ, гуманістична, психодинамічна парадигма).

25. Інтегративний підхід в терапії залежностей.

26. Основні принципи та техніки арт-терапії, в роботі з залежними клієнтами.

27. Мотиваційна робота з залежними і співзалежними клієнтами; робота з сімейної системою.

28. Моделі реабілітації та робота фахівця в реабілітаційному центрі.

29. Програми реабілітації.

30. Основні принципи та техніки психодрами в роботі з залежними.

31. Основні принципи та техніки символдрами в роботі з залежними.

32. Основні принципи та техніки тілесноорієнтованої терапії в роботі з залежностями.

33. Індивідуальна психологічна робота з залежними клієнтами на різних етапах терапії.

34. Групова психологічна робота з залежними клієнтами на різних етапах терапії.

35. Психотерапія залежностей: перший, другий та третій етапи.

36. Особливості психологічної роботи з хімічними адикціями.

37. Перший етап психотерапії залежностей.

38. Психологічні особливості наркозалежної особистості.

39. Деформація особистості в динаміці розвитку наркотичної залежності.

40. Реабілітація та ресоціалізація наркозалежних.

41. Цілі, форми і методи психотерапевтичної роботи з наркозалежними і його оточенням на першому етапі.

42. Другий етап психотерапії залежностей.

43. Третій етап психотерапії залежностей.

44. Практичні навички роботи з депресивними, тривожними розладами, ПТСР в синдромі залежностей.

45. Самоушкоджуюча поведінка у залежних клієнтів (Self-Harm).

46. Особливості роботи з гемблінгом.

47. Основи роботи з розладами харчової поведінки.
  48. Особливості психологічної роботи з нехімічними адикціями.
  49. Нехімічні залежності: загальна характеристика, діагностичні ознаки, види.
  50. Основи консультативної та мотиваційної роботи з нехімічними залежними.
  51. Особливості психологічної роботи з інтернет залежними.
  52. Особливості психологічної роботи з емоційними залежностями.
  53. Загальні поняття і принципи організації профілактичної роботи.
  54. Сучасні напрямки профілактики адиктивної поведінки.
  55. Класифікація видів профілактики, цілі, завдання.
  56. Первинна, вторинна та третинна профілактика, їх характеристика.
  57. Різновиди підходів до профілактики залежностей.
  58. Концептуальні моделі профілактики наркоманії у підлітків.
  59. Основні напрями профілактичної роботи. Технології профілактики.
- Профілактика рецидива.
60. Основні форми профілактичної роботи.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Капталан Н. М. Залежна поведінка особистості як проблема сучасної психології // Психологія та соціальна робота. - Вип. 1 (51). - 2020. - С.102 – 112.
2. Кочарян А. С. Особливості "Я"-концепції наркозалежної особистості / А. С. Кочарян, М. В. Савіна, В. В. Слюсар, М. А. Антонович. Медична психологія. 2018. Т. 13, № 2. С. 66-71. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mpsl_2018_13_2_17.
3. Максимова Н.Ю. Психологія девіантної поведінки: навч. посіб. К. Либідь, 2011. С. 338-389.
4. Мостова Т.Д. Психологія адиктивної поведінки: методичний посібник

/Т.Д. Мостова // Одеса: Астропринт – 2022. – 66 с.

5. Мостова Т.Д. Виявлення особистісних особливостей наркозалежних, які детермінують динаміку процесу ресоціалізації / Т.Д. Мостова. Вісник Київського інституту бізнесу та технологій, 44 (2), 64-72. <https://doi.org/10.37203/kibit.2020.44.09>

6. Психіатрія і наркологія : підручник / В.Л. Гавенко, В.С. Бітенський, В.А. Абрамов та ін. ; за ред. В.Л. Гавенка, В.С. Бітенського. — 2-ге вид., переробл. і допов. — К. : ВСВ "Медицина", 2015. — 512 с.

Додаткова

1. Гуртова І. В. Особливості структурної організації та функціонування узалежненої особистості / Гуртова Інга Віталіївна. – Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук 19.00.01 / Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна. – Х., 2010 – 19 с.

2. Європейська навчальна програма з профілактики: посібник із науково обґрунтованої профілактики вживання психоактивних речовин для тих, хто ухвалює рішення, впливає на громадську думку та розробляє політику. - Лісабон: Європейський моніторинговий центр з наркотиків та наркотичної залежності, 2019. – 136 с.

3. Психологічне благополуччя особистості та психосоціальний стрес: кільк. мон. за ред. проф. Розанова В.А. – Одеса: Фенікс, 2017. – 298 с.

4. Психологічні механізми ресоціалізації осіб з девіантною поведінкою в умовах суспільних змін : монографія / Максимова Н. Ю., Грись А. М., Манілов І.Ф., Литвинчук Л.М., Рябовол Т.А., Філоненко Л.А., Максим О.В., Щербина-Прилука В.М.; за ред. Н. Ю. Максимової. К.: Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2018. – 272 с.

5. Седих К.В., Моргун В.Ф. Делінквентний підліток. Навчальний посібник з психопрофілактики, діагностики та корекції протиправної поведінки підлітків для студентів психологічних, педагогічних, соціальних, юридичних спеціальностей та інтернів-психіатрів. 3-е вид., доп. К.: Видавничий Дім «Слово», 2019. 272 с.

6. Соціально-психологічні аспекти ресоціалізації осіб з девіантною поведінкою (методичні рекомендації) // Психологічні механізми ресоціалізації осіб з девіантною поведінкою в умовах суспільних змін : монографія / Максимова Н. Ю., Грись А. М., Манілов І.Ф., Литвинчук Л.М., Рябовол Т.А., Філоненко Л.А., Максим О.В., Щербина-Прилука В.М.; за ред. Н. Ю. Максимової. К.: Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2018. С.216-256.

7. Теорія та практика профілактичної роботи з дітьми, схильними до девіантної поведінки: український і міжнародний досвід : монографія / О. Янкович, О. Кікінежді, І. Козубовська, В. Полішук, Г. Радчук та ін. Тернопіль: Осадца Ю.В., 2018. 300 с. URL: http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/12407/1/Yankovych_Kikinezhd_i_Kol_mon.pdf

8. Фільц А. А., Сєдих К. В. Ритуал лікування як технологія психологічної реабілітації осіб з хімічною залежністю. Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Психологія 60. 2019 р. С. 231-247. <https://doi.org/10.34142/23129387.2019.60.13> URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnpu_psykhol_2019_60_15.

Електронні інформаційні ресурси

1. Актуальні проблеми психології <http://appspsychology.org.ua/index.php/ua/dlia-avtoriv>.

2. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського <http://nbuv.gov.ua>.

3. American Psychologist <https://www.apa.org/pubs/journals/amp/>.

4. British Journal of Social Psychology <https://onlinelibrary.wiley.com/journal/20448309>

Навчальне видання

**ПСИХОЛОГІЧНА РОБОТА
З ЗАЛЕЖНОСТЯМИ:
КОНСУЛЬТУВАННЯ,
ПСИХОТЕРАПІЯ**

Методичні рекомендації

до спеціального курсу
«Психологічна робота з залежностями:
консультування, психотерапія»
для здобувачів
другого (магістерського) рівня вищої освіти
за спеціальністю 053 «Психологія»

Укладач

МОСТОВА Тетяна Дмитрівна

Надруковано в авторській редакції
з готового оригінал-макета

Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 1,40.
Тираж 300 прим. Зам. № 1012.

Надруковано у друкарні видавництва «Астропринт»
65091, м. Одеса, вул. Разумовська, 21
Тел.: (0482) 37-14-25, 33-07-17, (048) 7-855-855
e-mail: astro_print@ukr.net; www.astroprint.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1373 від 28.05.2003 р.